

Л. Є. Жоголь, Т. В. Косміна, О. А. Бенчук

Інтер'єр

ІНТЕР'ЄР (франц. intérieur – внутрішній) – внутрішній простір будинку чи окремих приміщень, обмежений меблями, устаткуванням, освітлювальною арматурою, обладнанням тощо; архітектурно та художньо оформлена внутрішня частина приміщення; будь-який архітектурний простір, що сприймається зсередини (інтер'єр міста, вулиці). В образотвор. мистецтві І. – жанр, присвяч. зображенню внутр. оформлення приміщення. Був популярним у Нідерландах і Фландрії наприкінці 16 – у 17 ст. (П. Санредам, Е. де Вітте – церк. І.; П. де Гог, Я. Вермер – домашні І.). У 1-й пол. 19 ст. жанр І. набув розвитку у живописі бідермайєра (у Німеччині – Г. Керстинг) та школи О. Венеціанова в Росії. Відіграє значну роль у картинах на побут. й істор. теми. І. облаштовують і прикрашають відповідно до функціонал. призначення споруди за допомогою оздоблювал. матеріалів (фарби, ліплення, шпалери, синтет. плівки), меблів, декор. тканин (порт'єри, килими, покривала, скатертини, серветки, текстил. панно, розписи), творів мистецтва (живописні полотна, скульптури, фрески, мозаїки, керам., фарфор., фаянс., дерев'яні та металеві вироби). Кожній епосі притаманні певні риси архітектури, що впливають на стиль І. В оформленні культових споруд використовували розписи, фрески, мозаїки, скульптури, ліпнину, які є унікал. творами високого мистецтва (зокрема І. Софій. та Володимир. соборів, Андріїв. церкви у Києві). У середньовіччі в оздобленні І. надавали перевагу gobelenaм і килимам, якими утеплювали кам'яні замки. Мистецтво І. досягло розквіту в палац. арх-рі 17–19 ст., де об'єднували парадні та житл. приміщення; вирішення І. залежало від їх функціонал. призначення (Батурин., Качанів., Маріїн. палаци). У палац. І. для меблів, драпірування вікон, опорядження стін часто використовували однакову декор. тканину (жакардову або вибійчасту), досягаючи створення певного стилю ансамблю. І. виявляє стильові риси об'єм. архітектури (готика, бароко, класицизм, модерн, кубізм тощо). Архит. форми І. визначають заг. план та відповідні конструктивні системи (архит. ордер в антич. спорудах; хрестовий звід на стрільчатих арках готич. соборів; метал. каркаси амер. хмарочосів з їх однотип. поверхами; «сухий» монтаж легких елементів у спорудах хай-тек тощо). В І. храмової архітектури може домінувати грандіоз. підкупол. простір, у палацах – анфілада; в арх-рі інтернац. стилю худож. прийомом, що визначає І., став т. зв. перетікаючий простір. У сучас. арх-рі І. має функціонал. призначення, тому для оздоблення житл., офіс., готел., театр. та ін. приміщень використовують відповідні матеріали і твори мистецтва.

Цінними є І. нар. архітектури України: різні регіони мають індивід. І. житла. Декор. тканини, що відрізняються у регіонах кольором, композицією, орнаментом, технікою виконання, застосовували в І. нар. житла України, напр., у с. Космач Косів. р-ну домінує помаранчева гама, у смт Ворохта (обидва – Івано-Фр. обл.) – зелена з чорним і блакит. кольорами. Регіон. особливості позначилися на техніці виконання, композиції, колір. рішеннях килимів: на Полтавщині переважали техніка кругляння та рослин. орнамент; на Поділлі – статична композиція «вазонів» або геом. зірок, виконаних лічил. технікою; на Гуцульщині – лічил. техніка, геом. орнамент. Важливим елементом І. укр. нар. житла є ткани (кролевець., богуслав., поліс., гуцул. тощо) або вишиті (поширені майже в усіх регіонах України) рушники з яскравим рішенням композиції, орнаменту, кольору, техніки виконання; скатертини, покривала (рядна – на Київщині, Поліссі; верети – на Буковині, Гуцульщині; ліжники – на Гуцульщині). Великий асортимент декор. текстилю створює неповтор. високохудож. ансамбль нар. І.

Л. Є. Жоголь

Інтер'єр народного житла (І. н. ж.). Організація внутр. простору укр. хати характеризувалася повсюд. типол. єдністю. Сакрал. центром була піч, яка займала внутр. кут хати з одного боку від вхід. дверей, а пічним отвором обернена до поздовж. фасад. стіни. Укр. піч за формою димовивід. пристрою – комином, розташованого над припічком, представлена лівобереж., правобереж. і лемків. типами. Піч лівобереж. типу будували з комином, стінки якого ставили на рівень припічка так, що він мав вигляд заглибленого майданчика. У печі правобереж. типу був комин у формі усіченої призми (у вигляді вільно нависаючого над припічком або спертого на стовпчики коша). Піч лемків. типу, крім оберненого устя до причілк. стіни, будували з комином своєрід. форми – коротка частина у вигляді усіченої призми нависала над припічком, а поздовжня – з'єднувалася із сінеш. стіною, в якій був отвір для виводу диму в сіни. Основу печі робили переважно з глиносоломи, у поліс. та карпат. житлі поширені опічки з дерева, на Пд. та Закарпатті – з природ. каменю, пізніше – з цегли. Подібний тип І. н. ж. охоплює широкий ареал прикордон. з Україною пд.-зх. р-нів РФ, Білорусі, Кубан. і Твер. обл., Донщини, Молдови, а також сх. р-нів країн Балтики, Польщі, Карелії. В однокамер. бідняц. поліс. та карпат. хатах до поч. 20 ст. побутовув. архайч. тип курної печі, дим від якої виходив просто в хату. Для його виведення в житлі карпат. горян чи поліщуків над піччю або над дверима у стелі робили спец. отвір із засувкою, яку відкривали в разі потреби. На Поліссі до 1920-х рр. для освітлення лучинами користувалися архайч. спец. пристроєм, який називали «посвіт» або «лучник», «світак», «світач», «світильник», «светло», «лучина» і встановлювали біля лави проти печі. Зі стелі, в якій залишали отвір, над палаючими лучинами спускали трубу – в давні часи з довбаного стовбура дерева, на поч. 20 ст. – у вигляді плетеного з хмизу коша або полотняного мішка, обмазаного глиною. Символічне осмислення печі мало позит. і

негат. характер. Як місце розташування домаш. вогнища та приготування їжі піч уособлювала ідею житла, наповн. благополуччям і добробутом. До печі, як живої істоти, зверталися за допомогою в справі приготування ритуал.-обряд. страв (хліба, калачів, короваю, каші та ін.); засватана дівчина торкалася печі в день «печоглядин»; сакрал. був на Святвечір процес добування господинею першого вогню; у Новорічну ніч, на Василя, гуцули відзначали «свято печі», коли «піч йшла в танець – вона ся віддавала». Наявність відкритого доступу до зовн. простору через димар могла сприяти проникненню негат. міфол. істот та надприрод. сил (чортів, вовкулаків, відьом, душ мерців, хвороб, блискавки тощо). Комин печі, як і двері та вікна, намагалися захистити нанес. фарбами символіч. знаками – оберегами. Найбільшого символіч. статусу серед хатніх розписів 19 ст. мали розміщені на печі (на комині, навкруги отвору, на припічку, у запічку) та на грубі. Естет. осмислення природи зумовлювало зонал. варіативність у колористиці настін. живопису інтер'єру укр. хати. Із впровадженням християнства по діагоналі від печі облаштовували парад. кут, що мав назву «покуть», «червоний кут», «святий вугол», «божній кут». На його стіни чіпляли ікони (іноді й лампадку), прикрашені тканими або вишиваними рушниками, цілющим зіллям і квітами. У Лівобереж. Україні для встановлення ікон виготовляли спец. полички, заможні селяни замовляли іконостаси. На покуті під образами садовили почесних гостей, молодих на весіллі; головою до покутя клали на лаві небіжчика; на Святвечір встановлювали Дідуха, на Зелені свята – клечання та свячену вербу; зберігали стрітен. свічку «громичную» від грому та «страсну», вогнем якої писали хрест на сволиці, «щоб лиха нечисть хату минала» тощо. За характером розташування образів у червоному куті (в один ряд уздовж причілк. стіни на Поділлі, вздовж чільної і причілк. стін на Полтавщині, багаторядно в куті на Слобожанщині та Чернігівщині, парно у Карпатах), прикріплення їх до стіни (більшість тер. України), встановлення на божникових поличках (Лівобережжя) або в кіотах (Чернігівщина), оздоблення рушниками (Київщина, Лівобережжя), квітами та мальов. орнаментом (Правобережжя) проявлялася варіативність інтер'єр. простору. Під божником уздовж причілк. стіни ставили стіл. У житлі бойків, лемків та закарп. верховинців часто (у подолян – спорадично) функції столу виконувала скриня. Біля столу попід причілк. та чільною (тильною) стінами ставили переважно нерухомі довгі дерев'яні лави, які на свята прикрашали домотканими ряднами; із зовн. боку столу – маленьку переносну лавку – ослін. Ліворуч від столу вздовж причілк. стіни ставили скриню (відмінна за формою та засобами оздоблення у різних регіонах України), у якій зберігали одяг, прикраси, сувої тканин, рушники, цінні папери. Уздовж тильної стіни хати простір між піччю та причілк. стіною заповнювали дерев'яним помостом, припіднятим на стовпчиках на рівень лежанки печі. Удень його використовували для хатніх робіт, уночі – як спал. місце. У житлі Волин. Полісся літнє спал. місце іноді влаштовували в сінях біля тильної стіни. У кутку, протилеж. печі, біля дверей і над ними, проти челюстей печі встановлювали дерев'яні полички або шафку для посуду, вздовж чільної стіни над вікнами проти печі – полицю для хатнього начиння та хліба. Локал. своєрідності поліс. та карпат. інтер'єрам надавала наявність системи жердок

(на більшості тер. України однієї чи двох): поздовжні і поперечні жердки-полиці, жердка-переклада для плетення постолів, личаків, рогож, жердка для підвішування кросен ткац. верстата, жердка-сушарка біля печі та суцільно поширені жердки-вішаки над підлогою. Житл. приміщення традиц. укр. хати мало, як правило, не менше трьох вікон. У чільній стіні – два: проти печі та столу, третє – у причілк. стіні. У курних хатах Полісся та Карпат майже до поч. 20 ст. зберігали традицію влаштування волокових вікон (вузьких наскріз. отворів у стіні, які закривали дерев'яними засувками). Глиняну долівку традиційно покривали соломкою, осокою, лікув. травами, квітами. Великого значення надавали й ін. елементам у хаті – порогу, який зарубували на Святвечір, «щоб звір не міг перескочити», на ньому дівчата ворожили биттям ложок на Голодну кутю. Не менш важливою ознакою, ніж функціонал. взаєморозподіл та взаєморозташування окремих частин внутр. простору хати, була їхня роль в обряд.-календар. циклі сільс. родини та характер розташування обряд. символів, ужитк. і семант. значення предметів щоден. та святк. вжитку, умеблювання, оздоблення. Особливе місце у ритуал.-обряд. дійствах займали підлога (зокрема у ворожіннях, замовляннях, у нанесенні обряд.-магіч. знаків), вікна, двері, сволок, стіл, скриня. За способом життєдіяльності, організації простору, розташування хатнього начиння, його вжитку І. н. ж. виявляє глибокі заг.-нац. традиції європ. типу цивілізації, однак низка ознак свідчить про залишки сх. традицій, які мали місце в культурі укр. селян: щоденну їжу вживали на низькому ослінчику, сидячи перед ним навпочіпки на земляній долівці, або на підлозі; святк. – на столі чи скрині, сидячи на лаві; почес. гостей садили на стілець, крісло. Це свідчить про бінарність світогляд. уявлень українців (одночасне співіснування язичн. і християн.) та належність укр. традиц. культури до європ. цивілізації, проявляючи при цьому істор. взаємозв'язки з культур. традиціями ін. народів. Разом із тим на тлі заг.-нац. однотипності у формуванні простору житл. частини та його обживанні яскраво проявляється ареал.-локал. розмаїття – багатство варіатив. проявів укр. традиції. Літ.: Шероцкий К. Художественное убранство дома в прошлом и настоящем // Очерки по истории декоративного искусства Украины. К., 1914; Добрянська І. О. Хатні розписи українців Західних Карпат // Мат. з етнографії та худож. промислу. К., 1954. Вип. 1; Косміна Т. В. Сільське житло Поділля кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Істор.-етногр. дослідж. К., 1980; Кішук Т. П. Інтер'єр житла // Бойківщина: Істор.-етногр. дослідж. К., 1983; Таранушенко С. Житло на Слобожанщині // Зап. НТШ. 1995. Т. 230; Сивак В., Саполига М. Інтер'єр житла. Традиційні меблі // Лемківщина. Л., 1999. Т. 1; Косміна Т. В. Интерьер жилого дома // Украинцы. Москва, 2000; Байбурын А. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян. Москва, 2005; Косміна Т. Інтер'єр // Історія укр. культури: У 5 т. К., 2008. Т. 4. Кн. 1.

Т. В. Косміна

І. тварин – внутр. будова органів і тканин; біохім. та фізіол. особливості організму тварин, пов'яз. з інтенсивністю обмін. процесів, захис. функціями, а у с.-г. тварин – ще й з їхньою продуктивністю та племін. якостями. Вчення про І. тварин досліджує також взаємодію

внутр. органів і тканин, їхню змінність і спадковість. Продуктивність с.-г. тварин вивчають у взаємозв'язку особливостей організму з його змінами під впливом довкілля та з віком. Зокрема науковці довели залежність яйценосності від складу крові, молочності – від форм і особливостей фізіол. функції молоч. залози корів та ін. Дослідж. і. тварин допомагають удосконалювати породи с.-г. тварин, які вже існують, та виводити нові – продуктивніші.

О. А. Бенчук

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Самойлович В. Народна творчість в архітектурі сільського житла. К., 1961;
2. Соколова Т. М. Очерки по истории художественной мебели XV–XIX веков. Ленинград, 1967;
3. Жоголь Л. Тканини в інтер'єрі. К., 1968;
4. Каракис И. М. Интерьеры общественных зданий Украины. К., 1975;
5. Кусько Г. Гобелени в інтер'єрі // ОМ. 1981. № 1;
6. Жоголь Л. Декоративно-прикладное искусство в современном интерьере. К., 1986;
7. Соловьев Н. К. История современного интерьера. Москва, 2004;
8. Никорак О. Українська народна тканина. Типологія, локалізація, художні особливості. Л., 2004.

Бібліографічний опис:

Інтер'єр / Л. Є. Жоголь, Т. В. Косміна, О. А. Бенчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12404>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).